

STOCKHOLMS TINGSRÄTT
Patent- och marknadsdomstolen

DOM
Meddelad i Stockholm
2026-06-04

Målnummer
PMT 22289-25

PARTER

Kärande

Konsumentombudsmannen
Box 48
651 02 Karlstad

Ombud: Biträdande Konsumentombudsmannen Kristofer Johannesson och
processrådet Louise Larsson

Svarande

If Skadeförsäkring AB (publ), 516401-8102
106 80 Stockholm

Ombud: Företagsjuristen Thomas Sevebrant
Samma adress

DOMSLUT

Patent- och marknadsdomstolen förbjuder If Skadeförsäkring AB, vid äventyr
av vite om 500 000 kr, att använda nedanstående avtalsvillkor, eller väsentligen
samma villkor, i avtal med konsument:

Storm, vind, hagel och snötryck

- FÖRSÄKRINGEN GÄLLER INTE FÖR skada [...] som beror på [...] försummat underhåll [...].

Obrukbart fritidshus

- FÖRSÄKRINGEN GÄLLER INTE FÖR merkostnader [...] som uppstår p.g.a. bristande underhåll som faller under fastighetsägarens ansvar.

Avgörandet är elektroniskt undertecknat

BAKGRUND

If Skadeförsäkring AB (If eller bolaget) är försäkringsgivare och erbjuder fritidshusförsäkringar till konsumenter på den svenska marknaden. För Ifs försäkringsprodukter Fritidshusförsäkring och Stor Fritidshusförsäkring (gemensamt fritidshusförsäkringarna) gäller vissa försäkringsvillkor. I försäkringsvillkoren anges att vissa skadehändelser inte täcks av försäkringen. Två av dessa villkor (gemensamt villkoren) lyder enligt följande.

D. Storm, vind, hagel och snötryck

[...]

2 FÖRSÄKRINGEN GÄLLER INTE FÖR skada

- som beror på ingrepp i bärande stomme, försummat underhåll eller angrepp av röta, korrosion eller insekter

[...]

H. Obrukbart fritidshus

[...]

2 FÖRSÄKRINGEN GÄLLER INTE FÖR merkostnader

- som uppstår p.g.a. bristande underhåll som faller under fastighetsägarens ansvar.

Under 2024 genomförde Konsumentverket en tematisk tillsynsinsats avseende bl.a. fritidshusförsäkringar. Konsumentverket inledde ett tillsynsärende mot If, som sedermera har överlämnats till Konsumentombudsmannen (KO). KO har därefter ansökt om stämning mot If.

YRKANDEN OCH INSTÄLLNING

KO har yrkat att Patent- och marknadsdomstolen ska förbjuda If att använda följande, eller väsentligen samma villkor, i avtal med konsument:

Storm, vind, hagel och snötryck

- FÖRSÄKRINGEN GÄLLER INTE FÖR skada [...] som beror på [...] försummat underhåll [...].

Obrukbart fritidshus

- FÖRSÄKRINGEN GÄLLER INTE FÖR merkostnader [...] som uppstår p.g.a. bristande underhåll som faller under fastighetsägarens ansvar.

If har bestridit käromålet. If har även yrkat ersättning för sina rättegångskostnader.

GRUNDER

KO

If är en näringsidkare och försäkringsgivare som erbjuder fritidshusförsäkringarna till konsumenter. För fritidshusförsäkringarna gäller vissa försäkringsvillkor som innefattar de nu aktuella villkoren.

Villkoren är oskäligen mot konsumenten då de syftar till att kringgå tvingande bestämmelser i försäkringsavtalslagen (2005:104). Villkoren är formulerade på sådant sätt att det framstår som att det är fråga om s.k. omfattningsvillkor, men begränsningarna i försäkringens omfattning beror på den försäkrades uteblivna handlande. Villkoren utgör därför otillåtna omfattningsvillkor som kan beröva konsumenten från sin rätt till prövning av om försäkringsersättning ska utgå (och om den i sådana fall ska sättas ned) i enlighet med 4 kap. försäkringsavtalslagen.

Villkoren är även oskäligen mot konsumenten då de utformats på ett oklart och vilseledande sätt. Oklarheten och vilseledandet består i att villkoren ska tillämpas på ett annat sätt än som framgår av villkorens ordalydelse, vilket ger konsumenten en felaktig uppfattning om sin rätt till prövning av försäkringsersättningen. En sådan felaktig uppfattning innebär en risk för att konsumenten inte nyttjar sina rättigheter. Villkoren specificerar inte heller vilka närmare skyldigheter eller vilket ansvar konsumenten har i aktuella avseenden.

Ett förbud är motiverat från allmän synpunkt och/eller ligger i konsumenternas intresse eftersom förbudet skulle skydda försäkringstagare från felaktiga, otydliga och oförutsägbara begränsningar i försäkringsskyddet.

If

Villkoren är inte oskäligen eftersom de inte strider mot eller syftar till att kringgå tvingande bestämmelser i försäkringsavtalslagen. Villkoren rör en egenskap hos det försäkrade objektet och är inte kopplade till något handlande eller underlåtenhet från konsumentens sida. Syftet med villkoren är i stället att undanta påtagligt försummade fritidshus från försäkringens omfattning, oavsett om den försäkrade varit oaktsam eller inte.

Vidare bestrids att villkoren är oskäligen och ska förbjudas för att de skulle ha en oklar eller obegriplig utformning.

Under alla omständigheter saknas förutsättningar att meddela ett förbud eftersom det inte är motiverat från allmän synpunkt eller annars ligger i konsumenternas eller konkurrenternas intresse att Patent- och marknadsdomstolen förbjuder If att i framtiden använda villkoren. Detta eftersom If kommer att ta bort villkoren och, fram till att så sker, har förbundit sig att inte använda villkoren. Liknande villkor har även tagits bort av övriga aktörer på försäkringsmarknaden.

UTVECKLING AV TALAN

KO

Villkoren är oskäliga

Skador som uppkommer till följd av bristande omsorg från försäkringstagarens sida kan omfattas av regleringen rörande framkallande av försäkringsfall i 4 kap. 5 § försäkringsavtalslagen. If kan även, genom att utveckla och konkretisera de uteblivna handlingarna, omformulera dessa till säkerhetsföreskrifter i enlighet med 4 kap. 6 § försäkringsavtalslagen.

Följande faktorer talar för att villkoren står i strid med 4 kap. 11 § försäkringsavtalslagen.

Fritidshusförsäkringarna är konsumentförsäkringar för fritidshus; sådana hus nyttjas vanligtvis under kortare perioder av året. Detta innebär dels att det kan ta tid för en försäkringstagare att upptäcka om åtgärder behöver vidtas, dels att skador kan hinna förvärras innan de upptäcks. Ur ett konsumentperspektiv är det en väsentlig skillnad mellan att å ena sidan helt bli nekad ersättning genom en omfattningsbestämmelse, och att å andra sidan få ersättningen nedsatt efter vad som är skäligt med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet. Utifrån försäkringens art och typ kan en försäkringstagare förvänta sig att det kommer ske en prövning avseende nedsättning av ersättningen för skador orsakade av försummat eller bristande underhåll. If har inte heller särskilt framhållit villkoren.

Begreppet underhåll syftar på åtgärder som en konsument måste vidta för att hålla ett objekt i ett visst skick och förhindra att objektet försämras. Villkoren innebär att en ägare av ett fritidshus åläggs krav på att upptäcka, bedöma och åtgärda det som If, i ett senare skede, skulle kunna anse vara försummat eller bristande underhåll. Den dominerande och väsentliga riskfaktorn i villkoren

hänför sig alltså till förhållanden som den försäkrade väsentligen kan kontrollera. Villkoren innehåller således handlingsdirigerande anvisningar och kan därför utformas som biförpliktelser. Detta innebär i sin tur att försäkringstekniska argument inte kan tillmätas någon betydelse.

Villkoret under p. D.2 är ett abstrakt villkor ("försummat underhåll") som placerats i en uppräkningslista av konkreta villkor ("ingrepp i bärande stomme [...] eller angrepp av röta, korrosion eller insekter"). Vad gäller villkoret under p. H.2 framgår av försäkringsvillkoren att If lämnar ersättning för bristande underhåll rörande tomtmark. Reglering av hur skadan värderas om tomtmarken återställs inom två år regleras i avsnitt 5.3.1 av försäkringsvillkoren. Begreppet underhåll nämns även i avsnitt 4. Systematiken är inte logisk och bidrar till ottydlighet för konsumenter, då det är svårt att förstå vilka åtgärder som omfattas av begreppet underhåll samt att begreppet har olika innebörd beroende på den inträffade skadehändelsen.

Det är även svårt för konsumenter att förstå var gränserna går för bristande respektive försummat underhåll samt vad det är för skillnad mellan bristande och försummat underhåll. Försummat underhåll innebär att erforderliga åtgärder inte har vidtagits, medan bristande underhåll innebär att åtgärder visserligen har vidtagits, men inte i den omfattning eller på det sätt som krävs.

Av villkoret under p. H.2 framgår att bristande underhåll faller under fastighetsägarens ansvar. Villkorens underhållsansvar riktar sig mot försäkringstagaren, varför tidigare ägares försummelse eller bristande underhåll saknar betydelse.

Det är felaktigt att påstå att det till slut inte är ovisst om en skada kommer att inträffa om en byggnad inte underhålls på korrekt sätt. Påståendet innebär att förekomsten av kända brister skulle innebära att en skada inte är oviss. Ett sådant synsätt innebär en sammanblandning av känd risk (t.ex. vattenskador pga. rör som kan gå sönder) och säker skadehändelse (t.ex. att ett tak som

läcker in vatten alltid leder till en vattenskada) vilket inte kan läggas till grund för att neka ersättning för en i försäkringsrättslig mening oviss skada. Det faktum att en skada är möjlig eller sannolik utesluter inte att den är oförutsedd.

Förevarande situation är inte jämförbar med situationer där fordon inte har genomgått service enligt tillverkarens anvisningar. Vid ett bilköp ingår normalt en servicebok med angivna intervaller och specificering om vad servicen ska omfatta. Dessa intervaller är konkreta och mätbara (t.ex. miltal eller tidpunkt). Vid ett fritidshusköp finns inga motsvarande serviceintervaller eller instruktioner om vad underhållet ska omfatta för att undvika att stå utan försäkringsskydd. Villkoren för en bil är således normalt sett förutsebara för en konsument, vilket de aktuella villkoren inte är.

Det bör noteras att If har möjlighet att begära upplysningar som leder till att eftersatta objekt införsäkras korrekt. If skulle även kunna välja att inte införsäkra sådana objekt, höja premien utifrån objektets skick, besiktiga objektet i förväg eller åsätta objektet reservationer till dess åtgärder har skett.

Det finns förutsättningar att meddela ett förbud

KO känner inte till om det för närvarande finns andra försäkringsvillkor som liknar villkoren på den svenska försäkringsmarknaden eller inte. Oaktat detta skulle ett förbud ha en preventiv funktion som skyddar konsumentkollektivet. Ett förbud är vidare nödvändigt för att säkerställa att villkoren, eller liknande villkor, inte används.

If

Villkoren är inte oskäligen

Det ligger i försäkringars natur att endast täcka försäkringsfall som det är ovisst om de kommer att inträffa. Om en byggnad inte underhålls på ett korrekt sätt är

det till slut inte ovisst om det kommer att inträffa en skada. Det är denna typ av risker som If, genom villkoren, velat undvika att belasta försäkringstagarkollektivet med. Det ska påpekas att tillämpning av villkoren förutsätter att skadan beror på eller att merkostnader uppstår pga. det försummande respektive bristande underhållet. Tillämpningsområdet för villkoren är således begränsat och har enbart tillämpats på ett fåtal fall av kraftigt eftersatt underhåll. Syftet med villkoren är alltså att undanta risken som påtagligt försummade fritidshus utgör, oavsett om den försäkrade varit oaktsam eller ej. Syftet är inte att kringgå de tvingande reglerna i 4 kap. försäkringsavtalslagen.

Villkoren är relaterade till det försäkrade objektet och inte till något handlande eller underlåtet handlande från konsumentens sida. Att ett fritidshus inte är underhållet är en egenskap hos det försäkrade objektet och villkoret är tillämpligt oavsett vem som har brustit i underhåll. Det kan t.ex. vara fråga om bristande underhåll från tidigare ägare i flera led. Villkoren kan jämföras med avtalsvillkor som innebär att begränsad eller ingen ersättning lämnas för det fall ett fordon inte har genomgått service enligt tillverkarens anvisningar. Sådana villkor tar inte sikte på försäkringstagarens handlingsätt eller uppträdande, utan uppställer ett objektivt krav på korrekt service enligt biltillverkarens anvisningar.

Om villkoren skulle anses utgöra otillåtna omfattningsvillkor skulle If vara tvunget att fullt ut ersätta en skada som inträffar kort tid efter tillträdet och som beror på bristande underhåll, när en försäkringstagare har köpt ett fritidshus där underhållet är kraftigt eftersatt. Försäkringstagaren har ju inte, under sin korta tid som ägare av fritidshuset, medverkat till det försummade eller bristande underhållet. Det är i en sådan situation i stället tidigare ägare som har brustit i att underhålla fritidshuset. Det är inte rimligt att försäkringsbolag ska vara tvungna att lämna full ersättning för skador som beror på försummat eller bristande underhåll av fritidshus.

Mot ovan angiven bakgrund strider villkoren inte mot försäkringsavtalslagen och är därmed inte oskäligen.

Att villkoren i viss mån kan tolkas innebära inte att de kan sägas ha en oklar eller obegriplig innebörd. Inte heller av den anledningen är villkoren att betrakta som oskäligen.

Vid bedömning av undantag i försäkringsvillkor är det försäkringsbolaget som har bevisbördan för att undantaget är tillämpligt och att en inträffad skada därför inte omfattas av försäkringen. För det fall det hade varit aktuellt med tillämpning av villkoren och en konsument hade ansett att If tillämpade dessa på ett oskäligt sätt hade konsumenten kunnat åberopa 36 § lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område och 10 – 11 §§ lagen (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden (avtalsvillkorlagen). Ett förbud av villkoren är därför inte motiverat.

Det finns inte förutsättningar att meddela ett förbud

If har åtagit sig att ta bort villkoren från försäkringsvillkoren för fritidshusförsäkringarna och att, fram till att så har skett, inte tillämpa villkoren. Även övriga försäkringsbolag har tagit bort motsvarande bestämmelser i sina försäkringsvillkor för fritidshus. Det finns således inte några dylika villkor på den svenska försäkringsmarknaden att skydda konsumentkollektivet ifrån. Ett förbud är därmed inte motiverat från allmän synpunkt och ligger inte heller i övrigt i konsumenternas eller konkurrenternas intresse. Att KO ser ett behov av rättspraxis om otillåtna omfattningsvillkor förändrar inte den bedömningen.

UTREDNING

KO har åberopat skriftlig bevisning i form av försäkringsvillkoren för fritidshusförsäkringarna.

Målet har med stöd av 42 kap. 18 § första stycket 5 rättegångsbalken avgjorts utan huvudförhandling.

DOMSKÄL

Inledning

Målet rör främst frågan om villkoren är oskäligen enligt 3 § första stycket avtalsvillkorslagen. Avgörande för den bedömningen är om villkoren utgör s.k. dolda handlingsklausuler enligt 4 kap. 11 § försäkringsavtalslagen samt om villkoren är oklara och vilseledande. Vid den prövningen måste Patent- och marknadsdomstolen ta ställning till hur villkoren förhåller sig till de tvingande bestämmelserna om biförpliktelser i 4 kap. försäkringsavtalslagen. Om Patent- och marknadsdomstolen skulle finna att villkoren är oskäligen ska domstolen även pröva om det finns förutsättningar att förbjuda villkoren samt hur förbudet i sådana fall ska utformas och om det ska förenas med vite. Avslutningsvis kommer Ifs rättegångskostnadsanspråk att prövas.

Rättsliga utgångspunkter

Avtalsvillkorslagen

Avtalsvillkorslagen reglerar avtalsvillkor som näringsidkare använder när de erbjuder varor, tjänster eller andra nyttigheter, inklusive försäkringar, till konsumenter (se 1 § och ”Mobilförsäkringen” NJA 2020 s. 1025 p. 8). Patent- och marknadsdomstolen kan pröva om ett sådant avtalsvillkor med hänsyn till pris och övriga omständigheter är oskäligt mot konsumenten. Om så är fallet får domstolen förbjuda näringsidkaren att i framtiden i liknande fall använda samma eller väsentligen samma villkor, om förbudet är motiverat från allmän synpunkt eller annars ligger i konsumenternas eller konkurrenternas intresse. (Se 3 § första stycket avtalsvillkorslagen.)

Avtalsvillkorslagen genomför rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal (avtalsvillkorsdirektivet), vilket innebär att lagen ska tolkas och tillämpas i enlighet med EU-rätten. I direktivets artikel 3 anges att vissa avtalsvillkor ska anses vara oskäliga om det i strid med kravet på god sed medför en betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet till nackdel för konsumenten. Förutom detta allmänna test av villkorets skälighet finns också krav på att avtalsvillkoret ska formuleras på ett klart och begripligt sätt. (Se artikel 4.2 och 5 i avtalsvillkorsdirektivet.) Ytterligare kriterier för oskälighetsbedömningen anges i artikel 4.1 i avtalsvillkorsdirektivet. Frågan om oskälighet ska bedömas med beaktande av bl.a. vilken typ av varor eller tjänster som avtalet avser, alla omständigheter i samband med att avtalet ingicks samt övriga villkor i avtalet.

När ett avtalsvillkors skälighet ska prövas med tillämpning av marknadsrättsliga regler handlar det med nödvändighet om en allmän bedömning där enskilda förhållanden kommer mer i bakgrunden jämfört med en prövning enligt civilrättsliga regler. (Se ”Motionsloppen” NJA 2025 s. 864 p. 21 och ”Mobilförsäkringen” p. 12.)

Avtalsvillkor som strider mot tvingande bestämmelser i lag, t.ex. försäkringsavtalslagen, anses vara oskäliga enligt 3 § avtalsvillkorslagen. Även villkor som syftar till att kringgå tvingande bestämmelser kan förbjudas. Vidare kan villkor som har utformats på ett sätt som är ägnat att vilseleda konsumenten rörande villkorets faktiska innebörd medföra förbud. (Se bl.a. ”Mobilförsäkringen” p. 13 och prop. 1994/95:17 s. 64, 65 och 90.)

Förbud enligt 3 § avtalsvillkorslagen är framåtsyftande och ska skydda konsumenterna som kollektiv mot att näringsidkaren använder det oskäliga avtalsvillkoret, eller väsentligen samma villkor, igen (se prop. 1994/95:17 s. 90). Den marknadsrättsliga oskälighetsprövningen avser villkoren såsom de har angetts i avtalet. Att ett påtalat avtalsvillkor upphört att tillämpas eller att

villkoret har ändrats hindrar därför inte att frågan om ett marknadsrättsligt förbud för villkoren prövas. (Se t.ex. ”Motionsloppen” p. 22.)

Ett förbud ska förenas med vite, om inte detta av särskilda skäl är obehövligt (se 3 § fjärde stycket avtalsvillkorslagen). Något särskilt yrkande om att ett förbud ska förenas med vite torde inte behövas. Det finns i avtalsvillkorslagen inga närmare föreskrifter om hur vitet ska bestämmas. Därmed blir de allmänna bestämmelserna i lagen (1985:206) om viten tillämpliga. (Se ”Mobilförsäkringen” p. 14 och ”Marknadsföringsvitet” NJA 2018 s. 883 p. 16–24 med hänvisningar.) I förarbetena nämns som exempel på fall där vite är obehövligt att en välrenommerad näringsidkare och KO enas om att, i syfte att få till stånd ett principavgörande, underställa domstolen ett visst avtalsvillkor (se prop. 1994/95:17 s. 91 med hänvisningar).

Försäkringsavtalslagen

Regler om försäkring finns i försäkringsavtalslagen. I lagen regleras vissa av parternas avtalsförpliktelser. Huvudförpliktelsen för försäkringsgivaren är att, mot ett pris i form av en försäkringspremie, ta på sig ett ansvar och ersätta en inträffad skada för det fall en händelse av ett visst slag, det s.k. försäkringsfallet, inträffar. (Se ”Mobilförsäkringen” p. 15.) Försäkringstagarens huvudförpliktelse är att betala premien (se 5 kap. försäkringsavtalslagen). Till denna förpliktelse kommer ett antal s.k. biförpliktelser. Dessa omfattar dels riskupplysningsförpliktelser (upplysningsplikt och skyldighet att anmäla riskökning), dels omsorgsförpliktelser (framkallande av försäkringsfall, säkerhetsföreskrifter och räddningsplikt). (Se 4 kap. 1–7 §§ försäkringsavtalslagen.)

Reglerna i försäkringsavtalslagen är som utgångspunkt tvingande till förmån för försäkringstagaren. Det innebär att försäkringsvillkor som i jämförelse med lagens bestämmelser är till nackdel för försäkringstagaren är utan verkan mot denne, om inte annat anges i lagen. (Se 1 kap. 6 §.)

I enlighet med den s.k. produktfrihetsprincipen är det försäkringsgivaren som, inom ramen för försäkringsavtalslagens tvingande regler, bestämmer utformningen av försäkringen. Villkor som anger vilken täckning försäkringen har och därmed avgör vilket ansvar försäkringsbolaget har, s.k. omfattningsvillkor, är alltså i princip föremål för avtalsfrihet. Omfattningsvillkor anger normalt att en bestämd risk, händelse eller förlust är undantagen från försäkringens täckning. Om händelser inträffar eller egendom skadas som inte omfattas av försäkringen, utgår i princip ingen försäkringsersättning. (Se ”Mobilförsäkringen” p. 18–20 och prop. 2003/04:150 s. 426–427.)

Regler om framkallande av försäkringsfall för konsumentförsäkringar finns i 4 kap. 5 § försäkringsavtalslagen. Paragrafen behandlar försäkringsbolagets ansvar när den försäkrade uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet har framkallat eller förvärrat följderna av ett försäkringsfall.

Ersättning till den försäkrade ska inte betalas ur försäkringen om denne uppsåtligen framkallat försäkringsfallet. Ersättning ska inte heller utgå i den del skadan har orsakats av den försäkrades uppsåtliga förvärrande åtgärder. (Se 4 kap. 5 § första stycket.) Har den försäkrade genom grov vårdslöshet framkallat ett försäkringsfall eller förvärrat dess följder, kan ersättningen sättas ned såvitt angår denne efter vad som är skäligt med hänsyn till dennes förhållanden och omständigheterna i övrigt. Detsamma gäller om den försäkrade annars måste antas ha handlat eller underlåtit att handla i vetskap om att detta innebar en betydande risk för att skadan skulle inträffa. (Se andra stycket.) Om det finns särskilda skäl på grund av försäkringens art, får försäkringsbolaget göra förbehåll i villkoren om att ersättningen får sättas ned enligt andra stycket även vid sådan vårdslöshet som inte är grov (se tredje stycket).

Regler om säkerhetsföreskrifter i konsumentförsäkringar finns i 4 kap. 6 § försäkringsavtalslagen. Med säkerhetsföreskrift avses en föreskrift i försäkringsvillkor eller lag om vissa bestämda handlingssätt eller anordningar som är ägnade att förebygga eller begränsa skada eller om vissa bestämda kvalifika-

tioner hos den försäkrade eller dennes anställda eller andra medhjälpare (se andra stycket). Om den försäkrade bryter mot en säkerhetsföreskrift kan det innebära att ersättningen från försäkringen helt eller delvis sätts ned såvitt avser denne. Även här är en skälighetsbedömning avgörande för hur mycket ersättningen till den försäkrade ska sättas ned. (Se första stycket.)

Ersättningen från en konsumentförsäkring kan även sättas ned om den försäkrade inte har iakttagit sin räddningsplikt (se 4 kap. 7 § försäkringsavtalslagen). I 4 kap. 8 § i samma lag regleras vidare att handlingar av vissa aktörer som huvudregel ska likställas med den försäkrades handlingar.

Friheten som försäkringsgivaren har att utforma omfattningen av sitt ansvar kan komma i konflikt med tvingande regler. Exempelvis kan ett villkor utformas som ett undantag från försäkringens täckning (dvs. ett omfattningsvillkor), trots att det i realiteten avser frågor som berörs av bestämmelserna om framkallande av olycksfall och säkerhetsföreskrifter. Ett skäl för att formulera villkoren på det sättet är, i enlighet med vad som utvecklats ovan, att försäkringsgivaren i regel inte behöver utge någon försäkringsersättning alls vid skadehändelser som inte omfattas av försäkringen, medan den försäkrades rätt till ersättning i princip kvarstår även om denne inte har uppfyllt sina biförpliktelser.

Villkor som är utformade på sådant sätt att bestämmelserna om biförpliktelser i 4 kap. försäkringsavtalslagen kringgås benämns som dolda handlingsklausuler eller otillåtna omfattningsvillkor och regleras i 4 kap. 11 § försäkringsavtalslagen. Enligt den paragrafen ska bestämmelserna i 4 kap. tillämpas också om en försäkring innehåller villkor som enligt sin lydelse begränsar försäkringens omfattning, när begränsningen beror på om någon på den försäkrades sida t.ex. uppsåtligen eller genom vårdslöshet har medverkat till försäkringsfallet eller har åsidosatt säkerhetsföreskrifter. Paragrafens syfte är således att hindra att bestämmelserna i 4 kap. kringgås (se prop. 2003/04:150 s. 427).

En tillämpning av regleringen i 4 kap. 5 och 6 §§ om framkallande av försäkringsfall och nedsättning av försäkringsersättningen förutsätter att den dolda handlingsklausulen verkligen kan sägas uppfylla förutsättningarna som följer av regleringen i paragraferna. Om det inte finns förutsättningar att tillämpa 4 kap. 5 och 6 §§ på en dold handlingsklausul får det anses följa av 4 kap. 11 § att det inte kan komma i fråga att tillämpa villkoret över huvud taget. (Se ”Mobilförsäkringen” p. 26–27 och Johansson, 2022, ’Dolda handlingsklausuler’, i: Bengtsson m.fl., *Uppsatser om ansvarsbegränsande försäkringsvillkor*, Jure förlag, s. 83–88.)

Närmare om dolda handlingsklausuler

Ett problem med dolda handlingsklausuler är att det inte uttryckligen anges i villkoret att undantaget eller begränsningen i omfattningen av försäkringen knyter an till ett visst handlande eller en underlåtenhet av försäkringstagaren. Det är därför ofta osäkert var gränsen mellan ett tillåtet respektive otillåtet omfattningsvillkor går. Huruvida ett omfattningsvillkor kan godtas som ett sådant villkor fastställs i första hand genom tolkning. (Se ”Mobilförsäkringen” p. 28 med hänvisningar och Johansson s. 76–77.)

Tolkningen får ske enligt de principer som gäller för tolkning av avtal i allmänhet, med utgångspunkt i villkorets ordalydelse. Andra faktorer som kan beaktas vid tolkningen av ett försäkringsvillkor av standardkaraktär är avtalets övriga villkor, systematik, ändamål, syfte, affärsmässiga sammanhang och särart. (Se ”Epidemiavbrottsförsäkringen” NJA 2023 s. 630 p. 9–11 och ”Mobilförsäkringen” p. 29.)

Vad gäller tolkningen av ett specifikt omfattningsvillkor har Högsta domstolen uttalat att principen om produktfrihet och, i viss mån, försäkringsmässiga skäl kan vara av betydelse vid tolkningen. Med försäkringsmässiga skäl avses bl.a. bedömning av risk, premieberäkning, preventionshänsyn samt administration av försäkringen och skadereglering. Sådana skäl kan dock i allmänhet inte

tillmätas någon betydelse om villkoret lika gärna hade kunnat formuleras som en biförpliktelse, t.ex. en säkerhetsföreskrift eller ett förbud att av oaktsamhet framkalla försäkringsfallet. (Se ”Mobilförsäkringen” p. 30.)

Frågan om bedömningen av dolda förhandlingsklausuler har även behandlats i doktrin. Det har där framförts att den avgörande frågan är om den dominerande eller väsentliga riskfaktorn enligt omfattningsvillkoret är att hänföra till den försäkrades sida. Är det sådana förhållanden som är centrala för tillämpning av omfattningsvillkoret är det fråga om en dold handlingsklausul; om det i stället är frågor om yttre förhållanden som är centrala för försäkringsfallet är det sannolikt fråga om ett rent omfattningsvillkor. (Se Johansson, s. 78 och 79; se även Bengtsson, 2023, *Försäkringsavtalsrätt*, JUNO version 5, avsnitt 10.3.2.) Andra faktorer som kan beaktas i bedömningen är om omfattningsvillkoret kan formuleras som en biförpliktelse, försäkringens art, den information som försäkringsgivaren har givit försäkringstagaren samt, i viss mån, försäkringsmässiga skäl (se Johansson, s. 79–82; jfr ”Mobilförsäkringen” p. 29–30).

I ”Mobilförsäkringen” (se särskilt p. 3 och 31–35) prövade Högsta domstolen ett omfattningsvillkor som angav att en försäkring inte täckte skador, stöld eller förlust som uppkommit då försäkringstagaren inte haft uppsikt över sin mobil eller surfplatta i fordon, på allmän plats eller i allmän lokal. Högsta domstolen ansåg att villkoret innefattade ett handlingsdirigerande moment bestående i att försäkringstagaren skulle hålla uppsikt över egendomen; det kunde inte förstås som ett undantag för ett rent objektiva händelseförlopp. Den handlingsdirigerande anvisningen kunde dessutom lika gärna ha formulerats som en säkerhetsföreskrift. Högsta domstolen fann att villkoret gav konsumenten en felaktig bild av sina rättigheter och att det därför var oklart. Genom dess utformning som en dold handlingsklausul syftade villkoret även till att kringgå tvingande regler. Högsta domstolen ansåg därför att villkoret var att bedöma som oskäligt och meddelade förbud vid äventyr av vite.

I förarbetena anges att 4 kap. 11 § försäkringsavtalslagen inte hindrar att försäkringsbolaget helt eller delvis fritar sig från ansvar för vissa händelser som i och för sig knyter an till den försäkrades handlande, men som inte innebär några särskilda krav på den försäkrades uppträdande. Ett undantag kan exempelvis göras för viss verksamhet eller viss typ av egendom. (Se prop. 2003/04:150 s. 427–428.) Enligt Bertil Bengtsson (avsnitt 10.3.2) bör det därför göras en åtskillnad mellan villkor som tar sikte på något handlande av den försäkrade (eller någon som denne svarar för) och villkor som snarare anger ett konkret förhållande som innebär en betydligt ökad risk. Enligt Svante O. Johansson (s. 77) förbjuds försäkringsgivarna inte från att i avtalet undanta skador av preciserade orsaker, som t.ex. av försäkringsmässiga skäl svårligen går att ta med i skyddet.

I förarbetena uppges vidare att 4 kap. 11 § försäkringsavtalslagen är tillämplig på omfattningsvillkor som till sitt innehåll kan anses som regler om framkallande av försäkringsfall eller förvärrande av följderna av försäkringsfall, exempelvis om skador som beror av bristande omsorg undantas (se prop. 2003/04:150 s. 427). Något sådant villkor har, såvitt känts, inte prövats i svensk rättspraxis. Det finns emellertid en dom från den norska Högsta domstolen där ett omfattningsvillkor som undantog ansvar för skador som berodde på dåligt underhåll ansågs utgöra ett biförpliktelsevillkor. De tvingande reglerna i den norska försäkringsavtalslagen tillämpades därför i stället för undantaget i avtalet. (Se NRt 1979 s. 554.) I doktrin har det dock anförts att norsk rätt anses ha en strängare inställning till omfattningsvillkor än svensk rätt (se exempelvis Bengtsson, avsnitt 10.3.1).

Bertil Bengtsson har vidare uttalat att villkor som utesluter skador på hus beroende på bl.a. försummat underhåll kan falla under 4 kap. 5 § försäkringsavtalslagen, eftersom klausulen ibland får uppfattas så att i vart fall någon på den försäkrades sida har agerat vårdslöst. Enligt Bengtsson kan försäkringsbolag dock ha vägande försäkringsmässiga skäl för att undanta alla skador av denna typ, oavsett dess orsak. En förutsättning för att klausulen i så fall ska

hålla bör, enligt Bengtsson, vara att bristen i fråga typiskt sett lika väl kan bero på annat än den försäkrades oaktsamhet. (Se avsnitt 10.3.2.)

Allmänna reklamationsnämnden har i ett flertal ärenden behandlat bilförsäkringar med omfattningsvillkor som bl.a. föreskriver att begränsad eller ingen ersättning utgår om bilen inte har genomgått viss service. Detta gällde även om den uteblivna servicen låg i tiden innan försäkringen tecknades. Enligt nämndens praxis tar ett villkor som avser utebliven service i tiden innan försäkringstagaren förvärvar ett fordon inte sikte på försäkringstagarens handlingssätt eller uppträdande, utan uppställer ett objektiva krav på korrekt service enligt tillverkarens föreskrifter. Nämnden har i de aktuella ärendena därför inte ansett att det varit fråga om säkerhetsföreskrifter utan giltiga omfattningsvillkor. (Se t.ex. beslut den 24 oktober 2022 i ärende 2021-17230 och den 14 juni 2024 i ärende 2023-29651.)

Patent- och marknadsdomstolens bedömning

I detta mål är det ostridigt att villkoren är utformade som omfattningsvillkor som undantar vissa skador och merkostnader från att täckas av fritidshusförsäkringarna. Så vitt nu är relevant omfattar fritidshusförsäkringarna dels inte skador avseende storm, vind, hagel och snötryck som beror på försummat underhåll, dels inte merkostnader avseende obrukbara fritidshus som uppstår pga. bristande underhåll som faller under fastighetsägarens ansvar.

Patent- och marknadsdomstolen konstaterar inledningsvis att det, utifrån uttalanden i förarbeten och doktrin, står klart att villkor om försummat och bristande underhåll *kan* omfattas av försäkringsavtalslagens regler om dolda handlingsklausuler. Domstolen finner vidare att det gällande fritidshus normalt sett inte finns tydligt uppställda instruktioner kopplat till hur huset ska underhållas.

Enligt domstolen innefattar villkoren ett handlingsdirigerande moment, bestående i att försäkringstagaren ska handla på så sätt att denne underhåller sitt fritidshus på ett adekvat sätt. Även i situationer där en tidigare ägare av fastigheten har försummat eller brustit i sitt underhåll måste villkoren uppfattas innehålla ett sådant handlingsdirigerande moment. Det består av att försäkringstagaren (dvs. den nuvarande ägaren av huset), i den mån det är möjligt, själv ska upptäcka och vidta åtgärder för att reparera eller minska följderna av eventuella existerande brister. Detta för att inte riskera att skador och merkostnader helt ska falla utanför försäkringsskyddets omfattning.

Enligt Patent- och marknadsdomstolens bedömning innebär ovan angivna förhållanden att den dominerande och väsentliga riskfaktorn enligt villkoren – dvs. det försummade eller bristande underhållet – tydligt tar sikte på försäkringstagarens handlingssätt eller uppträdande och inte på yttre förhållanden. Av samma anledning anser domstolen att villkoren inte kan uppfattas beskriva ett objektivet händelseförlopp eller konkreta förhållanden, som enbart *anknyter* till något handlande eller underlåtenhet av den försäkrade (eller någon som denne svarar för).

Patent- och marknadsdomstolen anser vidare att de handlingsdirigerande momenten i villkoren lika gärna kunde ha formulerats som biförpliktelser, såsom en säkerhetsföreskrift eller ett förbud att av oaktsamhet framkalla försäkringsfallet. Allt detta talar med styrka för att villkoren är att bedöma som dolda omfattningsvillkor. Vad If anfört om att villkoren motiveras av försäkringsmässiga skäl, såsom att undvika en fördyrad skadereglering som belastar försäkringstagarkollektivet, ska inte tillmätas sådan betydelse att villkoren ändå ska ges innebörden av ett omfattningsvillkor (jfr ”Mobilsförsäkringen” p. 30).

Villkorens utformning ger bilden av att fritidshusförsäkringarnas omfattning påverkas av om försäkringstagaren åsidosätter en biförpliktelse, vilket innebär att konsumenter ges en felaktig bild av sina rättigheter. Villkoren är därför oklara. Eftersom villkoren utformats som dolda handlingsklausuler syftar de

även till att kringgå de tvingande reglerna i försäkringsavtalslagen. Villkoren är därmed att bedöma som oskäligen mot konsumenterna.

Ett förbud för If att i framtiden i liknande fall använda samma eller väsentligen samma villkor är motiverat från allmän synpunkt och får anses ligga i konsumenternas intresse. Vad If har gjort gällande angående att villkoren inte längre tillämpas och kommer att tas bort förändrar inte den bedömningen. Det finns därför förutsättningar att meddela förbud om fortsatt användning av villkoret eller väsentligen samma villkor. Förbudet ska utformas på det sätt som framgår av domslutet.

Förbudet ska förenas med vite eftersom några särskilda skäl mot det inte föreligger. Med hänsyn till att KO inte begärt att förbudet ska förenas med vite och att det saknas skäl att ifrågasätta Ifs uppgifter om att bolaget inte längre tillämpar villkoren och avser att ta bort dessa, bedöms ett vitesbelopp på 500 000 kr som lämpligt.

Med denna utgång har KO nått full framgång i målet. Eftersom KO inte har begärt ersättning för sina rättegångskostnader ska If emellertid inte åläggas att ersätta några sådana kostnader (jfr 18 kap. 1 § rättegångsbalken).

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se domsbilaga 1 (PMD-02)

Ett överklagande ska ha kommit in till Patent- och marknadsdomstolen senast den 25 juni 2026. Överklagandet ska ställas till Patent- och marknadsöverdomstolen. Det krävs prövningstillstånd.

Malou Lindblom

Josefin Park

Anna Enbert

Hur man överklagar

Dom i tvistemål, Patent- och marknadsdomstolen

PMD-02

Vill du att domen ska ändras i någon del kan du överklaga. Här får du veta hur det går till.

Överklaga skriftligt inom 3 veckor

Ditt överklagande ska ha kommit in till domstolen inom 3 veckor från domens datum. Sista datum för överklagande finns på sista sidan i domen.

Överklaga efter att motparten överklagat

Om ena parten har överklagat i rätt tid, har den andra parten också rätt att överklaga även om tiden har gått ut. Det kallas att anslutningsöverklaga.

En part kan anslutningsöverklaga inom en extra vecka från det att överklagandet har gått ut.

Ett anslutningsöverklagande upphör att gälla om det första överklagandet dras tillbaka eller av något annat skäl inte går vidare.

Så här gör du

1. Skriv Patent- och marknadsdomstolens namn och målnummer.
2. Förklara varför du tycker att domen ska ändras. Tala om vilken ändring du vill ha och varför du tycker att Patent- och marknadsöverdomstolen ska ta upp ditt överklagande (läs mer om prövnings-tillstånd längre ner).
3. Tala om vilka bevis du vill hänvisa till. Förklara vad du vill visa med varje bevis.

Skicka med skriftliga bevis som inte redan finns i målet.

Det är inte säkert att du kan lägga fram nya bevis. Vill du göra det ska du förklara varför du inte lagt fram bevisen tidigare.

Vill du ha nya förhör med någon som redan förhörts eller en ny syn (till exempel besök på en plats), ska du berätta det och förklara varför.

Tala också om ifall du vill att motparten ska komma personligen vid en huvudförhandling.

4. Lämna namn och personnummer eller organisationsnummer.
Lämna aktuella och fullständiga uppgifter om var domstolen kan nå dig: postadresser, e-postadresser och telefonnummer.
Om du har ett ombud, lämna också ombudets kontaktuppgifter.
5. Skriv under överklagandet själv eller låt ditt ombud göra det.
6. Skicka eller lämna in överklagandet till Patent- och marknadsdomstolen. Du hittar adressen i domen.

Vad händer sedan?

Patent- och marknadsdomstolen kontrollerar att överklagandet kommit in i rätt tid. Har det kommit in för sent avvisar domstolen överklagandet. Det innebär att domen gäller.

Om överklagandet kommit in i tid, skickar domstolen överklagandet och alla handlingar

i målet vidare till Patent- och marknadsöverdomstolen.

Har du tidigare fått brev genom förenklad delgivning, kan även Patent- och marknadsöverdomstolen skicka brev på detta sätt.

Prövningstillstånd i Patent- och marknadsöverdomstolen

När överklagandet kommer in till Patent- och marknadsöverdomstolen tar domstolen först ställning till om målet ska tas upp till prövning.

Patent- och marknadsöverdomstolen ger prövningstillstånd i fyra olika fall.

- Domstolen bedömer att det finns anledning att tvivla på att Patent- och marknadsdomstolen dömt rätt.
- Domstolen anser att det inte går att bedöma om Patent- och marknadsdomstolen har dömt rätt utan att ta upp målet.
- Domstolen behöver ta upp målet för att ge andra domstolar vägledning i rätts-tillämpningen.
- Domstolen bedömer att det finns synnerliga skäl att ta upp målet av någon annan anledning.

Om du *inte* får prövningstillstånd gäller den överklagade domen. Därför är det viktigt att i överklagandet ta med allt du vill föra fram.

Vill du veta mer?

Ta kontakt med Patent- och marknadsdomstolen om du har frågor. Adress och telefonnummer finns på första sidan i domen.

Mer information finns på www.domstol.se.